
INTRODUCCIÓ

Després de les notables aportacions dels romanistes Joan Coromines, Manuel Sanchis Guarnier i Alvaro Galmés de Fuentes a l'estudi de la societat, la cultura i la llengua romànica que subsistiren a Xarq al-Andalus fins al segle XII, una bona colla d'historiadors, romanistes i arabistes s'han ocupat de nou en les dareres dècades d'un tema tan apassionant com mal conegut i, a vegades, manipulat al servei d'ideologies tradicionalistes. El millor coneixement de la història dels col·lectius hispanoandalusins, del romanç que parlaven i de la llengua i la cultura dels regnes cristians del nord de la península Ibèrica ha permès revisar a fons moltes d'aquelles interpretacions tradicionals.

En el present monogràfic dedicat al romanç andalusí de les terres de llengua catalana, s'ha volgut incidir en la necessitat de revisar el concepte de mossàrab com a denominació lingüística i com a recurs per a explicar els orígens o l'etimologia d'un bon nombre de mots d'aparent fesonomia romandalusina. Per a assolir aquests objectius, hem comptat amb la inestimable col·laboració de Josep Torró, un destacat expert en l'estudi de les transformacions històriques que experimentà Xarq al-Andalus al segle XIII, i de Germà Colón, Ramon Sistac, Cosme Aguiló, Joan Veny i Josep Martines, que són alguns dels filòlegs mostrats que més han insistit en la necessitat de revisar el tractament lingüístic del lèxic i de l'onomàstica pretesament mossàrabs.

L'estudi de Torró se centra en la profunda arabització dels cristians andalusins i, de retruc, en el menysteniment amb què els van tractar els cristians vençedors, en una actitud que evoca la del suposadament Occident cristià actual envers les comunitats cristianes autòctones del Pròxim Orient. Germà Colón assenyala la inconsistència dels

arguments filològics que utilitzen els defensors d'un indocumentada llengua valenciana prejaumina per a explicar certs mots que adoptà i adaptà el català de València en temps posteriors a la conquesta cristiana del segle XIII. Ramon Sistac denuncia així mateix la poca consistència de la documentació adduïda per a provar la persistència del romanç andalusí de Lleida en el moment de l'ocupació cristiana. Cosme Aguiló, des d'un profund coneixement de la toponímia balear, mira de dilucidar-hi els trets específics del romanç andalusí en ambdues illes. Finalment, Joan Veny i Josep Martines han triat cadascú una família de mots aparentment mossàrabs i considerats com a tals per la seua fesonomia fonètica, *alatxa* i *punxar*, per fer veure que en realitat provenen del genovés i de l'occità, respectivament.

Totes aquestes contribucions assenyalen clarament les vies per on cal caminar, amb pas segur, en l'estudi del romanç andalusí. Acabe de parlar de «romanç andalusí» i també abans havia utilitzat com a sinònim seu la designació tradicional de «mos-sàrab», justificadament impugnada ara pels romanistes i arabistes. De fet, totes dues denominacions alternen en els títols de quasi totes les contribucions ací publicades. Val a dir, però, que aquesta última denominació és encara un tribut a la transició cap a un nou enfocament de la qüestió onomàstica. Però no em sabia estar d'advertir que la necessitat d'adoptar un criteri pràctic ha dut a l'Institut d'Estudis Catalans a recomanar el neologisme «romandalusí» com a designador del «romanç andalusí», a partir d'una proposta de l'arabista Federico Corriente.

Així doncs, el present monogràfic no sols pretén donar compte dels darrers enfocaments metodològics en la qüestió romandalusí, sinó també d'omplir un buit sentit en l'àmbit de la filologia catalana i romànica, on el tema que ens ocupa és encara massa marginal. Més encara, s'insereix en l'esforç de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana de fer progressar el coneixement d'una qüestió que, ultra la seua dimensió filològica, en té una altra de cultural: aprofundir en la història de totes les terres de llengua catalana en què aquesta és un parlar consecutiu. Dins d'aquest esforç s'ha de situar, per exemple, la publicació quasi simultània de llibres com el de Carme Barceló i Ana Labarta, *Archivos moriscos. Textos àrabs de la minoria islàmica valenciana 1401-1608*, i el de Carme Barceló, *Àrab i català: contactes i contrastos*. Al capdavant, la història de la Catalunya Nova, de les Illes Balears i de València no es comprén bé sense tenir en compte els elements precatalans i els contactes amb la cultura islàmica i àrab d'al-Andalus. Ben mirat, la marginació, conscient o inconscient, d'aquests elements, que també afecten el nord d'Àfrica, forma part d'un discurs ideològic continuista

d'aquell altre que, dins la Romània o la Cristiandat, menysté tot allò que no s'ajusta a les pautes «occidentals». I, tanmateix, el romanç andalusí és part de la història de la família romànica, i la cristiandat andalusina, part d'una comunitat religiosa que es proclama universal però que només concep en clau occidental.

Disposar d'un espai més gran en aquest monogràfic hauria permés d'abordar moltes altres qüestions relacionades amb la cultura dels romandalusins i, doncs, involucrar altres estudiosos que han contribuït decisivament a obrir nous camins en el tema que ens ocupa i amb els quals no s'ha pogut comptar ara. Deixem-ho per a una altra ocasió. En aqueixa avinentesa no hauríem d'oblidar temes com ara el de la litúrgia hispànica, sovint també presentada, a tort o deliberadament, per raons extracientífiques, com a mossàrab, especialment en terres valencianes; o el de l'evolució del romanç andalusí i, doncs, el de la interpretació filològica de les dades que ens han arribat, aspecte summament delicat per tal com les nostres informacions es basen bé en dades lingüístiques relativament fossilitzades, com són les toponímiques, o bé en documents interferits per les llengües dels conquistadors, com són els llibres de repartiment.

No podria acabar aquesta nota preliminar sense expressar el reconeixement de l'IIFV i el meu agraïment personal a tots els qui hi ha fet possible aquest monogràfic i a tots els qui, amb no menys mèrit, hi haurien d'haver figurat per arredonar aquesta revisió d'una temàtica tan apassionant com no gens fàcil d'abordar.

València, octubre de 2010

ANTONI FERRANDO I FRANCÉS
Universitat de València